

Tisdagen den 16 februari

Kl. 16.00

Förhandlingarna leddes av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

§ 2 Herr tredje vice talmannen meddelade, att herr *Hedström* enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 13 februari tills vidare.

Herr *Hedström* beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 3 Meddelande ang. sammanträdestider

Herr TREDJE VICE TALMANNEN yttrade:

En finansdebatt anordnas onsdagen den 3 mars och en debatt om utrikespolitik och utvecklingsbistånd hålles onsdagen den 31 mars. Sammanträdena dessa dagar börjar kl. 10.00.

§ 4 Ang. statligt stöd till turistanläggningar på Öland

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Börjessons* i Glömminge (c) den 12 januari framställda interpellation, nr 8, och anförde:

Herr talman! Herr *Börjesson* i Glömminge har frågat om jag anser att statligt stöd till turistanläggningar på Öland bör anordnas och om jag är beredd att medverka till förverkligandet av tanken på ett sådant stöd.

Kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden har enligt sina direktiv i uppgift att utarbeta och successivt lägga fram förslag rörande lokalisering och utformning av anläggningar och områden för turism och friluftsliv. Kommittén skall i sitt arbete särskilt sträva efter att skapa arbetstillfällen inom sysselsättningssvaga regioner. Det ankommer på kommittén att pröva förutsättningarna för turistanläggningar på Öland.

Jag vill vidare nämna att kommittén också har i uppdrag att utreda och lägga fram förslag rörande den framtida utformningen av det nuvarande lokaliseringsstödet till turistanläggningar i allmänhet. Härvid skall kommittén bl. a. pröva om sådant stöd skall kunna lämnas till anläggningar utanför det allmänna stödområdet.

Innan kommittén har slutfört sitt arbete är jag inte beredd att ta ställning till i vilka former och till vilka regioner stöd till turismen bör utgå.

Tisdagen den
16 februari 1971

*Ang. kompensation
till jordbruket för
inkomstbortfall till
följd av prisstoppet*

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret på min interpellation angående möjligheterna att få statligt stöd för turistanläggningar på Öland. Man får säga att svaret till sin grundton är positivt.

Jag förstår att statsrådet inte nu kan ta ställning, då den tillsatta kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden är sysselsatt med att precisera ståndpunktstaganden och utarbeta de förslag som man ämnar framlägga för statsmakterna.

Jag fäster mig särskilt vid statsrådets uttalande att det ankommer på kommittén att pröva om just Öland skall få statligt stöd till här avsedda anläggningar. Statsrådet anger ju också i viss mån att Öland tillhör de områden som bör ha sådant statligt stöd. Jag betraktar detta som förhoppningsfullt för denna fråga. Även om jag naturligtvis inte vill dra för stora växlar på det uttalandet, då det naturligtvis kommer in andra aspekter i bilden när sådana här anläggningar skall förverkligas, tror jag ändå att statsrådet gärna skulle vilja uttala sig till förmån för detta.

Hur som helst är jag helt övertygad om att utredningen kommer fram till att det är nödvändigt att med sådana här anläggningar förstärka möjligheterna att ta emot de turister som i ökad omfattning kommer att besöka Öland. Antalet turister kan för vart och ett av de senaste åren beräknas ha uppgått till bortemot en halv miljon, och det kommer säkerligen att öka i mycket stor utsträckning.

Vi måste emellertid ha klart för oss att kommunerna på Öland inte har resurser att utan samhällets och statens stöd bygga upp anläggningar av detta slag. Inte heller tror jag att det finns privata finansörer, som kan göra detta. Det är utan tvivel i mycket hög grad en samhällets angelägenhet att anläggningar av detta slag kommer till stånd. Det har visat sig dels att många medborgare önskar tillbringa en stor del av sin semester inom detta område, dels att inrikesturismen rent nationalekonomiskt är fördelaktig med hänsyn till den negativa valutabalansen i förhållande till utlandet.

Jag ber åter att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation och har de bästa förhoppningar om att den skall komma att bära frukt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. kompensation till jordbruket för inkomstbortfall till följd av prisstoppet

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Petterssons* i Kvänum (c) den 2 februari framställda interpellation, nr 37, och anförde:

Herr talman! Herr *Pettersson* i Kvänum har frågat mig om vilka åtgärder regeringen avser att vidtaga för att tillförsäkra jordbruket full kompensation för det inkomstbortfall, som uppstått till följd av prisstoppet.

Jag har i mitt svar på en interpellation av herr Krönmark meddelat riksdagen den 12 november 1970 att statens jordbruksnämnd efter

överläggningar mellan jordbrukets förhandlingsdelegation och konsumentdelegationen tillsatt en särskild prismättningsgrupp för att mäta inverkan av prisstoppet på jordbrukets inkomster. Gruppen består av vederbörande fackbyråchefer i jordbruksnämnden samt en representant för vardera delegationen.

Jordbruksnämnden har i skrivelse till jordbruksdepartementet den 26 januari 1971 redovisat gruppens preliminära beräkningar t. o. m. den 31 december 1970. Nämnden har vidare hemställt om att medel bör ställas till nämndens förfogande för att utbetalas till jordbrukets regleringsföreningar för att täcka jordbrukets prisstoppsförluster inom respektive förenings varuområde.

Prismättningsgruppens beräkningar har godkänts av de båda delegationerna. Enighet har också rått mellan nämnden och delegationerna i fråga om tillvägagångssättet i samband med ersättningen till jordbruket för dess förluster.

Regeringen avser att förelägga riksdagen förslag i ärendet i samband med proposition angående regleringen av priserna på jordbrukets produkter.

Herr PETERSSON i Kvänum (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Det var emellertid en redogörelse över sådant som vi väl redan tidigare visste. Vi tog vid det tillfälle när herr Krönmarks interpellation besvarades med mycket stort intresse del inte bara av detta svar från herr jordbruksministern utan även av det svar som han då lämnade på herr Jonassons interpellation. En fråga av herr Jonasson, som då besvarades, överensstämmer ganska väl med den som jag nu ställt till jordbruksministern. Jag ber att få repetera herr Jonassons fråga och statsrådets svar på denna.

Herr Jonasson frågade vid detta tillfälle, om statsrådet var beredd att inför kammaren redovisa på vilket sätt jordbruket skulle kompenseras för de förluster som det åsamkas genom prisstoppet. Statsrådet svarade på detta följande:

”Beträffande herr Jonassons fråga om kompensationen till jordbruket vill jag framhålla att utgångspunkten givetvis är ett realiserande av det materiella innehållet i den jordbruksuppställning som träffades i våras. Vilka åtgärder som kan behövas för detta får bedömas sedan överläggningarna är klara mellan jordbruksnämnden, jordbrukets förhandlingsdelegation och konsumentdelegationen om prisstoppets inverkan på jordbruksprisregleringen.”

Den 26 januari sände jordbruksnämnden i skrivelse till jordbruksdepartementet en redogörelse för prismättningsgruppens redovisning och gjorde samtidigt en framställning om att medel skulle ställas till jordbrukets förfogande för täckande av den förlust som uppstått. Jag är väl litet grand besviken över att statsrådet här bara anför att regeringen avser att förelägga riksdagen förslag i ärendet i samband med propositionen angående regleringen av priserna på jordbrukets produkter. Jag har frågat vilka åtgärder som regeringen ämnar vidtaga och har alltså inte fått något svar. Kan jag indirekt utläsa att jordbruksministern inte har något

Tisdagen den
16 februari 1971

*Ang. kompensation
till jordbruket för
inkomstbortfall till
följd av prisstoppet*

särskilt emot prismättningsgruppens redovisning, som ju har vunnit både konsumentdelegationens och jordbrukets förhandlares gillande, så tycker jag att det skulle ha varit intressant om statsrådet inför kammaren nu hade velat redovisa de åtgärder som regeringen ämnar vidtaga.

Vi vet att jordbruket här har gått miste om 27 miljoner kronor. För den som inte närmare satt sig in i hela den här problematiken men som känner till jordbrukets totala omslutning kan det förefalla som om 27 miljoner kronor inte är mycket att diskutera. Men det är för jordbrukarna mycket stora pengar, i all synnerhet som vi vet att om dessa 27 miljoner kronor inte på ett riktigt sätt kanaliseras fram till jordbrukarna, så tas pengarna från deras arbetsersättning. Om vi också vet att bara 20 procent av jordbrukets totala omslutning är att hänföra till ersättning för jordbrukarnas arbete så förstår var och en att under den relativt korta tid som det här ändå gäller är 27 miljoner kronor en betydande summa.

I sitt svar till herrar Krönmark och Jonasson sade statsrådet att han hade pengar någonstans som han skulle plocka fram när det blev fråga om att ge kompensation. När nu jordbruksministern har sett prismättningsgruppens redovisning och framställningen från jordbruksnämnden, som utvisar en brist på 27 miljoner kronor — fördelad med i runt tal 10,5 miljoner på mejeriprodukter och resten på kött och fläsk — har då statsrådet fortfarande den meningen att det här är någonting som den enskilde jordbrukaren inte på något sätt har blivit lidande av?

Jordbruksministern uttalade i sin slutord den 12 november att prisstoppet infördes för konsumenternas skull och inte för att skada Sveriges jordbrukare. Jag har inte ett ögonblick umgåtts med någon annan tanke, men jag är mycket angelägen om att få framhålla, innan jordbruksministern lägger fram sitt förslag för riksdagen, att jag hoppas att jordbruksministern finner en sådan utformning av denna kompensation att den enskilde jordbrukaren har känslan av att jordbruksavtalets materiella innehåll fullföljs och att man inte bara ser det i stora svep och säger: Det är inte jordbrukarna som blir lidande på detta, utan det är jordbrukets regleringskassor.

Jag tackar än en gång för svaret.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Om herr Pettersson i Kvänum hade lyssnat till mitt svar, så hade han inte behövt ställa den fråga som han ställde i början av sitt inlägg. Jag sade nämligen i mitt svar att prismättningsgruppens beräkningar godkänts av de båda delegationerna, dvs. av dem som företräder bönderna och konsumenterna i detta sammanhang. Enighet har också rätt mellan nämnden och delegationerna i fråga om tillvägagångssättet i samband med ersättningen till jordbruket för dess förluster.

Jag slutade med att tala om att regeringen kommer att lägga fram ett förslag i ärendet i samband med propositionen om regleringen av priserna på jordbrukets produkter. Då får jordbrukarna den ersättning som prismättningsgruppen har kommit fram till.

Är det så svårt att förstå? Saken är ju alldeles klar.

Herr Pettersson påstod att jordbrukarna skulle ha blivit mycket lidande av prisstoppet. Han sade att de 27 miljoner kronor som förlusten

skulle uppgå till kanske inte förefaller så mycket för den som inte satt sig in i ärendet. För min del säger jag, att den som satt sig in i detta ärende skall finna att det inte är så oroväckande som herr Pettersson i Kvänum vill göra gällande. Det är riktigt att jordbruket som näring under de fyra sista månaderna förra året skulle ha kunnat ta ut 10 miljoner kronor till mjölkproduktionen i form av höjda priser på ost. Denna summa representerar, herr Pettersson i Kvänum, högst 0,4 öre per liter mjölk. Man skulle alltså ha kunnat höja avräkningspriset till bonden med 0,4 öre för dessa månader. Det är mycket mindre än den normala slutlikvid som bönderna får för sin mjölk. Vid slutet av varje år ger man jordbrukaren en slutlikvid för den levererade mjölken, och 1969 uppgick den till i medeltal 2 öre för hela riket. I vissa län fick man ända upp till 7 öre i efterlikvid. Då skall den lilla summa man får i efterskott på grund av prisstoppet jämföras med det som hände förra året och som normalt händer varje år. Om man gör gällande att de enskilda jordbrukarna skulle bli mycket lidande på detta, måste man komma ihåg att de blir ännu mera lidande på att de får slutlikvid varje år på sin levererade mjölk.

Precis samma förhållande råder beträffande köttet. Även där rör det sig för den enskilde bonden om utomordentligt små belopp för dessa månader, belopp som ligger väsentligt under vad man normalt får i slutlikvid.

Så ser det alltså ut. Den summa, vilken jordbruket som näring är berättigat att få, skall man få, och vid varje tillfälle som prisstoppet diskuterats har regeringen sagt att jordbruket kommer att få kompensation. Det mest praktiska sättet blir i samband med regleringen av jordbrukspriserna för nästa period. På den punkten är vi överens med dem som har i uppdrag att förhandla för bönderna. Jag rättar mig efter dem. Vi kommer att i enlighet med avtalet fullfölja de löften vi gett.

Herr PETTERSSON i Kvänum (c):

Herr talman! Redan den 12 november förra året var jordbruksministern på det klara med hur jordbruket skulle soulageras. Jordbruksministern sade då att det inte kunde bli fråga om någonting annat än att det skulle ske över regleringskassorna. Jag har mycket stor förståelse för att både prismättningsgruppen och andra som arbetat med dessa frågor måste tillmäta statsrådets uttalande på denna punkt ganska stor betydelse — därmed har jordbruksministern på ett tidigt stadium så klart sagt ifrån hur det skall vara, att de inte har haft mycket att välja på.

Jag skall inte diskutera mjölkpriset, eftersom det diskuterades ganska ingående den 12 november. Men jag vill fråga jordbruksministern om han anser det alldeles likgiltigt om en producent av kött och fläsk får vidkännas en förlust på omkring 50 öre per kilogram. Jag hoppas att statsrådet har tagit del av den lägesrapport som prismättningsgruppen på ett mycket förnämligt sätt har redovisat. Den visar att jordbrukarnas förluster uppgick till 50, å 60 öre per kilogram. Var och en kan räkna ut hur mycket en mellankalvsuppfödare som har sina leveranser just under dessa veckor förlorar — en bra mellankalv väger 120 kilogram. Jag medger att förhållandena nu har ändrats, men just under de aktuella veckorna drabbades jordbrukarna hårt — det är så klart redovisat i det material vi

har att vi knappast behöver diskutera det.

Det är svårt för de producenter som hade sina leveranser under de aktuella veckorna att förstå jordbruksministerns argumentation som han i dag upprepar; han negligerar fullkomligt svårigheterna och anser att denna fråga inte har någon som helst betydelse för den enskilde jordbrukaren. Jag har ingen anledning att ifrågasätta vare sig prismätningens redovisning eller jordbrukets förhandlares ställningstagande; vad jag i dag har frågat om är vilket förslag regeringen ämnar förelägga riksdagen och varifrån pengarna skall tas – det är inte likgiltigt.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Som jag sade redan i höstas när denna fråga diskuterades blir det riksdagen som får fatta beslut om vilka pengar som skall användas för att gottgöra jordbrukarna för deras förluster. Oavsett om pengarna tas från införselmedel eller budgetmedel skall beslutet fattas av riksdagen.

Den summa det gäller ryms gott och väl inom införselavgifternas ram – den blev, glädjande nog, inte så stor som jag hade räknat med.

Jag kan inte finna någon annan metod att gottgöra de enskilda jordbrukarna än genom regleringskassorna, och jag tror inte heller någon annan har lekt med tanken att vi skall sitta och portionera ut till alla Sveriges jordbrukare de kronor som de skall ha – det får regleras genom regleringskassorna för mjölken för sig och för köttet för sig.

Jag vidhåller att prisstoppets verkan för den enskilde jordbrukaren blev avsevärt mindre än vad många hade befarat. Jag försökte med siffror belysa vilka belopp jordbrukarna får ligga ute med tills de får slutlikvid för sin årliga produktion. Varje år ligger de alltså ute med mycket större belopp än vad de nu har fått göra på grund av prisstoppet. Det är en normal ordning för dem. Det är alltså en överdrift att påstå att den enskilde jordbrukaren har drabbats av prisstoppet. Dessutom kommer han ju att få pengarna, han blir inte bedragen på dem.

Jag förstår egentligen inte vad herr Pettersson i Kvänum är ute efter. Jordbrukarna kommer ju att få den ersättning som prismätninggruppen har räknat fram, och jag begriper inte vad herr Pettersson vill ha för annat besked än detta.

Herr PETERSSON i Kvänum (c):

Herr talman! Tydligt måste jag återupprepa mitt resonemang. Jag har inte ifrågasatt den beräkningsgrund som prismätninggruppen har haft. Jag har bara sagt att det är fel att påstå att den enskilde jordbrukaren kommer att bli kompenserad, och jag försökte att visa det med ett exempel. Jag känner till flera fall, och jag har utsatts för hårda påtryckningar i detta ärende.

Vi får ändå inte bortse från att när det gäller ett jordbruksavtals materiella innehåll kan vi inte betrakta jordbruket enbart som en helhet. Jordbruksministern menar att jordbrukarna får ligga ute med mycket större pengar än dessa, men det är ju spelets regler. På det området har vi ett avtal. Vi har en eftersläpning i fråga om jordbrukets möjligheter att få kompensation för inflationen och mycket annat, men detta har vi fått acceptera. Nu rör det sig däremot om ett artificiellt ingripande av

samhället, och det är därför jordbruket måste ställa kravet att statsmakterna har förståelse för dess situation.

Om det vore så, herr statsråd, att den enskilde jordbrukaren hade några reserver att ta av vore problemet mindre. Men det är väl inte obekant för någon av oss att i det läge där jordbruket nu befinner sig behöver jordbrukarna få i varje fall så mycket att de kan komma upp i en arbetslön som inte väsentligen understiger den de har i dag.

Det är inte heller likgiltigt varifrån dessa pengar kommer. Jag tror nämligen att jordbruksministern har användning för pengarna när han skall klara upp det nya regleringsåret. Så mycket är väl klart för oss i dag att det inför det nya regleringsåret kommer att bli mycket svårt att kompensera jordbruket för de enorma kostnadsstegringar som vi har på alla områden och som inte heller jordbruket slipper undan.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Egentligen förstod jag inte vad herr Pettersson i Kvänum menade, men låt mig för att det inte skall råda någon oklarhet göra följande konstaterande!

Redan när prisstoppet infördes deklarerade regeringen att jordbruksavtalets materiella innehåll skulle gälla. Jordbrukarna var hela tiden garanterade compensation för de eventuella höjningar som de hade kunnat ta ut om inte prisstoppet hade gällt. Vi tillsatte omedelbart en arbetsgrupp för att beräkna vilka priser man eventuellt kunde ta. Det är inte så lätt att räkna ut; man har att ta hänsyn till bl. a. världsmarknadspriserna och marknadsläget här hemma.

Jordbrukarna har hela tiden vetat att de skall få ersättning för det de inte kunnat ta ut på grund av prisstoppet. Jag har inte heller mött några bekymrade jordbrukare. De har trott på vårt löfte att vi skall reglera frågan. Och jordbrukarnas egen förhandlingsdelegation finner att det är en lämplig metod att ordna compensationen i samband med prisregleringen. Därför förstår jag inte vart herr Pettersson i Kvänum vill komma. Jordbrukarna får ju de pengar som de är lovade.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag har inte kontrollerat siffran 27 miljoner och skall inte uttala mig om huruvida den är helt rätt, men vi kan förutsätta att den är rätt. Jordbruksministern säger då att detta inte har så särskilt stor betydelse för den enskilde jordbrukaren, ty när han får sin slutlikvid är det inte så mycket pengar.

Låt mig säga att det blir ingen slutlikvid. Den ekonomiska föreningsrörelsen reglerar med efterlikvider, som oftast tillföres insatskontot. Därför kan man inte bortse från de försämringar och försvagningar som åstadkoms genom prisstoppet. Det drabbar de enskilda jordbrukarna, herr jordbruksministern.

Även om dessa pengar inte är så stora, skall vi ha klart för oss att när regeringen vidtar en dylik åtgärd och liksom pekar ut jordbrukargruppen – ty den blir utpekad i detta sammanhang – får det också en ganska förödande psykologisk verkan. Denna verkan kan vi nu se i ännu högre grad än tidigare eftersom allt fler har slutat med exempelvis mjölkpro-

Nr 25

Tisdagen den
16 februari 1971

*Ang. compensation
till jordbruket för
inkomstbortfall till
följd av prisstoppet*

duktion – och det förklarar minskningen på 10 miljoner kronor när det gäller ostförsäljningen. Vår mjölkproduktion täcker snart inte konsumtionen. Vi befinner oss här i en utförslöpa, och det är svårt att hejda utvecklingen. Samhället kommer att behöva satsa stora pengar för att vi åter skall få en tillräcklig mjölkproduktion.

Jag hoppas givetvis att denna fråga skall lösas i och med de jordbruksförhandlingar som nu pågår och genom beslut som riksdagen kommer att fatta. Men vad regeringen gjorde i höstas var inte utan betydelse ur jordbrukets synpunkt, och verkan var kanske mest psykologisk.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag tror att herr Jonasson lovar bönderna litet för mycket då han här säger att om inte prisstoppet hade kommit, hade man fått mer för sin mjölk i avräkningspris. Hur vet herr Jonasson det? Det är riktigt att vi hade möjlighet att höja priset på ost. Men jag vågar påstå att det inte alls är säkert att det hade inneburit att mejerierna hade höjt avräkningspriset med 0,4 öre, utan de hade säkerligen väntat till slutlikviden, och då hade det inte blivit 2 öre utan 2,4 öre.

Därför bör man inte stå här och påstå att mjölkproduktionen har minskat i vårt land på grund av prisstoppet. Det får ju vara måtta på vad man gör gällande. Det är helt andra omständigheter än det lilla prisstoppet som har påverkat mjölkproduktionen, och jag är beredd att ta en diskussion härom litet längre fram, när vi skall tala om prisregleringen för nästkommande år.

Jag vågar alltså påstå att prisstoppets effekt på jordbruket inte kan ha spelat någon som helst roll för mjölkproduktionen. Den höjning av ostpriset som man kunde ta ut hade inte omedelbart lett till några högre avräkningspriser. Varje sådant påstående är felaktigt.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jordbruksministern säger att jag har lovat för mycket, och han frågar hur jag vet att mejerierna inte skulle ha kunnat höja priset till mjölkproducenterna. Det kanske jag kan veta eftersom jag sitter med i en mejeristyrelse som hade en sådan beräkning men inte kunde fullfölja den. Detta är den nakna sanningen, och vi behöver kanske inte diskutera den frågan längre.

Om jag sedan lovar jordbrukarna för mycket eller för litet, så vill jag nog säga på följande sätt: Skall vi få en mjölkproduktion som täcker vad människorna behöver ha i detta land framöver måste man ge jordbrukarna dessa löften medan de är i livet och inte först därefter. Detta hoppas jag också att jordbruksministern kan göra – det ansvaret bör han ha.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag tycker det är litet väl tidigt att ta en förhandling om priserna på jordbrukets produkter här i riksdagen så länge förhandlingsdelegationen och jordbruksnämnden inte har slutfört sina överläggningar. Så den dagen, den sorgen, herr Jonasson. – Men jag vågar bestämt tillbakavisa påståendet att mejerierna i september–oktober skulle ha höjt

avräkningspriset med 0,4 öre med hänsyn till att de kunde ta ut litet mer för osten.

Herr PETTERSSON i Kvänum (c):

Herr talman! Jordbruksministern funderade över vart jag ville komma – jag har tydligen inte lyckats klargöra detta för jordbruksministern. Men jordbruksministern har säkerligen läst framställningen från jordbruksnämnden. Där är det ju inte fråga om en slutavräkning på 27 miljoner kronor, utan det blir en fortsättning. Prismättningsgruppen har beräknat att 3,5 miljoner kronor i månaden kostar prisstoppet alltfört mjölkproducenterna, och vi vet att på både kalvkött, hästkött, fårkött och lammkött skulle det vara möjligt att ta ut ett högre pris.

Har jag nu talat om för jordbruksministern vart jag ville komma? I så fall väntar jag också på ett uttalande av jordbruksministern i den proposition som aviseras i interpellationssvaret, att jordbruket också framöver – så länge prisstoppet fortsätter – skall erhålla kompensation.

Vad jag vidare försökt säga i mina upprepade anföranden här är att det inte är likgiltigt vilka pengar jordbruksministern använder för detta ändamål. Pengar som finns på något annat ställe och ligger på lut för något annat ändamål i jordbrukets svåra situation är ju inte precis några nya, friska pengar som jordbruksministern och regeringen i detta läge har anledning att plocka fram.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag trodde inte att jag skulle behöva tala om, att regeringens löfte om kompensation inte är tidsbegränsat utan gäller så länge prisstoppet har denna effekt på jordbrukets produkter. Det är alldeles klart att till dess att prisstoppet upphör skall jordbrukarna ha kompensation för det som de kunde ha tagit ut med stöd av jordbruksöverenskommelsen. Jag hoppas att detta är fullt klart – jag trodde inte att vi över huvud taget skulle behöva diskutera den saken. Ett löfte kan ju inte bara gälla delvis, utan det gäller helt.

Vilka pengar man använder spelar ju ingen roll för den enskilde jordbrukaren, utan det får riksdagen ta ställning till när den dagen kommer. Vi förelägger riksdagen en proposition med förslag om att jordbruket skall tillföras så och så många miljoner, och det får bli de pengar som är lämpligast. Detta tycker jag inte vi har anledning att diskutera nu. Men så mycket kan väl Sveriges jordbrukare ha klart för sig som att det inte kommer att fattas pengar till genomförandet av förslagen i den proposition som vi framlägger, utan det kommer att finnas täckning. Det är för jordbrukarna det väsentligaste.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkande nr 10, finansutskottets betänkande nr 2, skatteutskottets betänkande nr 2, socialutskottets betänkande nr 1, kulturutskottets betänkande nr 1, jordbruksutskottets betänkande nr 3 och inrikesutskottets betänkande nr 1.

Nr 25

Tisdagen den
16 februari 1971

*Ang. kompensation
till jordbruket för
inkomstbortfall till
följd av prisstoppet*

§ 8 Interpellation nr 51 ang. sysselsättningskapande åtgärder i Värmland

Ordet lämnades på begäran till

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk), som yttrade:

Herr talman! Det värmländska näringslivet karakteriseras av att vara i hög grad bolagsdominerat. Uddeholms AB, Billeruds AB och Mölnbacka-Trysils AB utgjorde tidigare de bolag som svarade för denna dominans. Efter Mölnbacka-Trysils uppgående i Uddeholm är det alltså två stora bolag som behärskar skogs- och järnhanteringen och praktiskt taget bestämmer över den ekonomiska utvecklingen i länet.

Tillkomsten under senare år av skogsägarnas eget företag – Vänerskog – får anses utgöra en välbehörlig motvikt mot denna bolagsdominans men kan givetvis inte på något avgörande sätt förändra näringsstrukturen i länet. Till bilden hör vidare att näringslivet i länet är alltför odifferentierat, alltför ensidigt inriktat på skogs- och järnindustri.

Sysselsättningssituationen i länet kan inte betraktas som acceptabel. Under en följd av år har Värmland fått vidkännas befolkningsminskning som en följd av denna. Genom storbolagens hårt drivna rationalisering av skogsarbetet har skogsarbetarnas antal minskat kraftigt. Nedläggningar av ett flertal massafabriker (Edsvalla, Jössefors, Forshaga bl. a.) har inte bara ställt många människor arbetslösa, de har också skapat svårigheter för de berörda kommunerna liksom för länet som helhet. Tendensen för massaindustrins vidkommande har varit att den koncentrerats till, i stort sett, Vänerbäckenet. Men även inom järnindustrin har koncentrations-tendenser gjort sig gällande, vilka bl. a. tagit sig uttryck i nedläggning av järnbruket i Nykroppa. Även tjänstemän och kontorsanställda inom järnindustrin har drabbats hårt av strukturuomvandlingen. De investeringar som gjorts har alltså givit produktionshöjningar till resultat genom förbättringar av de tekniska processerna. Någon förbättring av sysselsättningssituationen har de däremot inte medfört.

Trots den för länet något gynnsammare trenden vad gäller befolkningsutflyttningen under 1960-talets senaste år, förutser gjorda länsprognoser fortsatta problem på det här området. Radikala åtgärder bör alltså tillgripas för att varaktigt hejda denna utveckling. Enligt min uppfattning bör statsmakterna här gripa in för att hjälpa upp situationen dels med inriktningen att bryta den privata bolagsdominans som råder, dels att bidra till en differentiering av länets näringsliv samt givetvis med inriktningen att förbättra sysselsättningsläget. I första hand vill jag som lämpliga objekt i ett sådant perspektiv nämna anläggandet av statliga verkstadsföretag av sådan kapacitet att de skulle kunna vidareförädla en del av den råvara som framställs av den värmländska järnindustrin. Den korta vägen till råvaran skulle ju bara vara till fördel. Även den kvinnliga arbetskraftens behov av sysselsättning borde i ett sådant sammanhang kunna beaktas.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr industriministern få rikta följande fråga:

Hur bedömer statsrådet förutsättningarna för sysselsättningskapande åtgärder från statsmakternas sida, främst genom uppförandet av statliga verkstadsföretag i Värmland?

Nr 25

Tisdagen den
16 februari 1971

Denna anhållan bordlades.

§ 9 Interpellation nr 52 ang. utbyggnad av Göta kanals västgötadel

Ordet lämnades på begäran till

Herr STÅLHAMMAR (fp), som yttrade:

Herr talman! Den pågående konflikten på arbetsmarknaden har på ett mycket kännbart sätt påverkat det svenska transportväsendet. Genom den totala lamslagningen av järnvägstrafiken har den svenska industrin drabbats av svåra problem med råvaruförsörjning och transport av färdiga produkter. Strukturrationaliseringen, som lett till att transportväsendet i allt större utsträckning blivit en komponent i det totala produktions-systemet, har medfört att industrin genom en konflikt av detta slag kommit att bli alltmera sårbar. En förutsättning för att produktionen skall kunna hållas i gång är att kommunikationerna mellan de olika produktionsenheterna fungerar så att inte störningar i driften uppstår.

Konflikten inom statens järnvägar har därför lett till att alternativa transportmedel fått användas. I de flesta fall har detta inneburit att de transporter som tidigare gått med järnväg nu överflyttats till lastbilstrafiken. Det har i sin tur inneburit mycket stora påfrestningar på bilar, förare och landsvägar, vilket kan leda till större risker för olycksfall i trafiken. Kapaciteten inom godstrafiken på våra landsvägar är ej heller så stor att den kan ersätta bortfallet av järnvägstransporterna.

För industrierna i norra Vätterområdet har ytterligare ett alternativ, Göta kanal, funnits att tillgå. Genom ett samarbete i första hand mellan Göta kanal AB, Motala verkstad i Motala, AB Plåtmanufaktur i Hammar och bolaget Vielle Montagne i Åmmeberg har isränna brutits och kanalen öppnats för trafik redan den 14 februari. Genom denna möjlighet till kanaltransport har de berörda industrierna undvikit problem, som för Motala verkstads del eventuellt kunde lett till permitteringar. Produktionen inom Motala verkstad är helt beroende av kontinuerliga transporter till Björneborgs järnverk, dit viss specialtillverkning av tyngre slag är förlagd. För bolaget Vielle Montagne innebär öppnandet av Göta kanal att de färdiga produkterna kan fraktas med båt i stället för med bil, vilket medför en avlastning på det redan förut hårt ansträngda och mycket dåliga landsvägsnätet kring norra Vättern. För AB Plåtmanufaktur i Hammar innebär kanalen en möjlighet till förbilligade råvaru- och bränsletransporter.

Konflikten inom järnvägsväsendet har alltså på ett mycket slående sätt visat behovet av alternativa transportmöjligheter dels för att förhindra allvarliga driftsstörningar, dels för att kunna erbjuda lägre transportkostnader genom konkurrensförhållandet. Den år 1967 avlämnade utredningen om Göta kanals framtid avrådde från en utbyggnad under åberopande av gjorda lönsamhetsberäkningar.

Med hänvisning till det anförda vill jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern få ställa följande fråga:

Hur bedömer statsrådet i dag möjligheten till en utbyggnad av Göta kanals västgötadel?

Denna anhållan bordlades.

§ 10 Interpellation nr 53 ang. skyddet mot samhällsfarliga arbetskonflikter

Ordet lämnades på begäran till

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c), som yttrade:

Herr talman! Riksdagsbeslutet 1965 om förhandlingsrätt på det offentliga området avsåg att i största möjliga utsträckning ge statens och kommunernas tjänstemän samma rätt att förhandla sig fram till arbetsmarknadsavtal som andra arbetstagare. Det gällde också strejkvapnet, som i vårt samhälle kan sägas vara accepterat endast som ett instrument i yttersta nödfall och som ett sista påtryckningsmedel. Men då arbetskonflikter på viktiga delar av samhällsverksamheten kan få mycket allvarliga konsekvenser för tredje man, dvs. allmänheten eller stora grupper av allmänheten, utgick man från att strejk liksom naturligtvis också lockoutvapnet måste hanteras särskilt varsamt på det offentliga området, så att samhällsfarliga konflikter undviks. Den s. k. Saltsjöbadsandan, som under årtionden präglade den svenska arbetsmarknaden, har som huvudprincip att tredje man skall hållas så långt möjligt skadeslös.

Idén med strejkvapnet som det traditionellt utnyttjats är att öva ekonomisk påtryckning på arbetsgivaren. Men staten och kommunerna som arbetsgivare är i detta avseende föga påverkbara. Effekten i en strejk mot samhället kan knappast mätas på annat sätt än genom konsekvenserna för dem som är beroende av samhällets verksamhet, dvs. allmänheten. Effekten måste alltså i första hand mätas i den skada som åsamkas tredje man. Detta skiljer den offentliga arbetsmarknaden väsentligt från den privata. När man vid riksdagsbeslutet 1965 underströk angelägenheten av särskild varsamhet med strejk- och lockoutvapnens användning mot samhällsverksamheter måste man därmed ha avsett att skadeverkingarna för allmänheten inte fick överskrida en viss gräns, där konflikten kunde betecknas som samhällsfarlig.

I ifrågavarande proposition 1965 framhölls bl. a. följande: "Statens och kommunernas verksamhet kan uppenbarligen ej tillåtas bli försatt ur spel. Samhället måste äga medel att värja sig mot konflikter, som skulle kunna äventyra rikets säkerhet eller medborgarnas trygghet till liv och egendom, vården av sjuka, omhändertagna och andra behövande eller medföra allvarliga rubbningar i samhällsekonomin eller folkförsörjningen." Konflikter med sådana konsekvenser var uppenbarligen enligt riksdagens bedömning samhällsfarliga. Någon mera preciserad definition av begreppet gavs då inte.

Garantier mot samhällsfarliga konflikter sökte man i 1965 års riksdagsbeslut i huvudsak vinna genom ett instrument av det s. k.

Saltsjöbadsavtalets karaktär. Staten och kommunerna har alltså med sina anställdas organisationer träffat huvudavtal, som kan sägas ge uttryck åt den s. k. Saltsjöbadsandan. Bedömningen av en konflikts samhällsfarlighet skall i sista hand göras av statstjänstenämnden respektive kommunaltjänstenämnden. Dessa är partssammansatta med paritetsrepresentation. I statstjänstenämnden har alltså staten som arbetsgivare och de statsanställdas organisationer lika inflytande, och i kommunaltjänstenämnden gäller detsamma om kommunerna som arbetsgivare och de kommunalanställdas organisationer. Part kan dra motpartens stridsåtgärder inför nämndens prövning i fråga om samhällsfarlighet, men nämnden kan endast avge rekommendationer. Parterna är inte skyldiga att rätta sig efter dem.

Man ansåg sig dock vid riksdagsbeslutet 1965 kunna utgå från att härmed skapats avsevärda garantier mot samhällsfarliga konflikter inom det offentliga tjänstemannaområdet. Systemet vilade på förtroende för organisationernas – och naturligtvis också de offentliga förhandlingsorganens – vilja och förmåga att under ansvar utöva sin maktställning. I det utskottsutlåtande som låg till grund för riksdagsbeslutet hette det sammanfattningsvis: ”En förutsättning för att fackliga stridsmedel skall kunna tillåtas inom vissa delar av den offentliga sektorn är uppenbarligen, att tjänstemännens organisationer har möjlighet att begränsa eventuella konflikter, så att den statliga och kommunala verksamheten på dessa områden ej blir försatt ur spel.”

Den pågående arbetskonflikten mellan dels staten och statstjänstemännen, dels kommunerna och kommunaltjänstemännen har redan vid en tidpunkt som måste betecknas som inledningsskede för årets avtalsrörelse utmynnat i strejker och lockout. Redan nu är konsekvenserna allvarliga för allmänheten eller stora delar av allmänheten. På vissa håll har den kommunala socialvården drabbats mycket hårt, i vissa fall även sjukvården. Ett betydande antal läkare är indragna i strejken. Folkandvården har fått inställas i vissa län. Tågledarstrejken har i stort sett lamslagit hela järnvägstrafiken. Delar av näringslivet riskerar nedläggning eller driftsinskränkning med mera betydande arbetslöshetsrisker för stora grupper arbetstagare. Överflyttning av trafik från järnväg till landsväg förorsakar väsentligt ökade trafiksäkerhetsproblem. Staten som arbetsgivare är just nu inriktad på en storlockout, omfattande ca 30 000 statstjänstemän. Det betyder att samhället skulle inställa väsentliga delar av sin egen verksamhet, bl. a. i stort sett hela undervisningsväsendet. Det är uppenbart att parterna för närvarande är inställda på en långvarig konflikt. Staten och kommunerna kan, som framhållits, knappast ekonomiskt nedkämpas genom strejk.

Lika uppenbart är att motparten just nu är de grupper av arbetstagarna, som har de största ekonomiska möjligheterna till uthållighet i konflikt. För tredje man, dvs. allmänheten, blir emellertid konsekvenserna allt allvarligare.

Det torde inte kunna bestridas att den tecknade konfliktbilden ligger utanför de ramar som angavs genom 1965 års riksdagsbeslut. Konsekvenserna för socialvården, sjukvården, sysselsättningen i näringslivet, trafiksäkerheten osv. är redan nu så stora, att konflikten på dessa områden knappast kan undgå beteckningen samhällsfarlig. Naturligtvis har stats-

makterna i vilket ögonblick som helst möjligheter till ingripande genom tvångslagstiftning till skydd för vitala samhällsintressen. Det är en otillfredsställande utväg, särskilt när samhället är den ena parten på arbetsmarknaden, men om inte en vändning snart inträffar måste ett sådant initiativ tas av regeringen.

Målsättningen att stats- och kommunaltjänstemännen skall ha samma förhandlingsrätt som andra är naturligtvis lika angelägen som tidigare. Men situationen nu torde ha visat, att nuvarande skydd mot samhällsfarliga konflikter är otillräckligt. Det förutsattes vid riksdagsbeslutet 1965 att strejkvapnet på samhällets egna arbetsområden måste hanteras med särskild varsamhet. Men nu har under konflikten i stället hävdats att det är särskilt nödvändigt med strejker på den offentliga sektorn, därför att stat och kommun är starka arbetsgivare. Strejken måste, heter det, få fylla sitt avsedda syfte.

Bristerna i skyddssystemet har särskilt framträtt i sättet att utnyttja möjligheterna till prövning av konfliktåtgärds samhällsfarlighet. De delar av konflikten som berör järnvägstrafiken, socialhjälp och sjukvården har inte varit föremål för sådan prövning. De prövningar som ägt och äger rum främst avseende besiktningsveterinärerna och några andra grupper av väsentlig betydelse för folkförsörjning och samhällsekonomi synes närmast ha utnyttjats som taktiska medel i kampen mellan parterna. Ett uttryck härför kan vara att en part dragit inför statsjämsnämnden en konfliktåtgärd som den själv tidigare utnyttjat. Nyckelposter i samhällsmaskineriet har närmast blivit hanterade som schackpjäser i ett spel mellan parterna. Det drabbar samhällsfunktioner som är så viktiga för allmänheten att skyddet av dem i realiteten borde ha grundlags karaktär.

Det är enligt min mening uppenbart att skyddet mot samhällsfarliga konflikter måste förstärkas på de områden det här är frågan om. Det är kanske inte nödvändigt att skapa fram nya instrument i större utsträckning. Men först och främst torde det vara nödvändigt och också möjligt att ge en väsentligt säkrare definition av samhällsfarliga konflikter. Genom en sådan precisering kan vissa nyckelfunktioner i samhället redan från början undantas från konflikt. Man kan vidare ifrågasätta om de prövande tjänstemännen kan vara enbart partsnämnder på samma sätt som nu. Representation i tjänstemännen för tredje man, dvs. allmänheten, och för arbetsrättslig expertis borde kunna ge säkrare garantier. Vidare bör det vara möjligt att låta även andra än parterna ta initiativ till prövning av stridsåtgärds samhällsfarlighet. Dessutom kan det vara skäl att överväga en särskild beredskapslagstiftning som en smidigare utväg, om ett direkt ingripande från statsmakterna i sista hand måste ske.

Med stöd av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsministern ställa följande fråga:

Avser regeringen att ta upp till prövning frågan om ett betryggande skydd mot samhällsfarliga konflikter, så att tredje man, dvs. allmänheten, kan hållas så långt som möjligt skadeslös vid arbetskonflikter inom olika delar av statens och kommunernas verksamhet?

Denna anhållan bordlades.

§ 11 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 13 angående avgivande av förklaring enligt artikel 46 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Nr 25

Tisdagen den
16 februari 1971

§ 12 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framstälts, nämligen

den 16 februari av

Nr 67 Herr *Romanus* (fp) till herr statsrådet Löfberg angående ordningsreglerna för besök i statliga personalbostäder:

Anser statsrådet det lämpligt att för statliga personalbostäder gäller särskilda ordningsregler beträffande rätten att ta emot besök?

den 15 februari av

Nr 68 Fru *Eriksson* i Stockholm (s) till herr utbildningsministern angående anordnandet av jubileer med anlitande av statliga medel:

Finner statsrådet det lämpligt att med anlitande av statliga medel anordnas jubileer av den typ som nyligen förekommit vid socialhögskolan i Stockholm?

§ 13 Kammaren åtskildes kl. 16.46.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert